

WERKGROEP ITALIË STUDIES

www.italiestudies.nl / www.italiestudies.be

Juryrapport WIS onderzoeksprijs taal- en letterkunde 2010

De Nederlands-Vlaamse Werkgroep Italië Studies reikt sedert 1996 jaarlijks een door het Istituto Italiano di Cultura ter beschikking gestelde onderzoeksprijs uit, voor de beste publicatie op een van de deelgebieden van de Italië Studies door een onderzoeker uit de Lage Landen. Aangezien we de vele relevante vakgebieden hebben verdeeld in drie clusters: taal- en letterkunde, kunstgeschiedenis, en geschiedenis en cultuur, betekent dit dat feitelijk ééns in de drie jaar deze prijs per vakgebied wordt uitgereikt. In dit jaar reiken we de prijs uit in het domein van de taal- en letterkunde. Daartoe horen ook de taal- en letterkunde van het Neolatijn voorzover deze is voortgebracht in Italië door auteurs die we als Italianen mogen beschouwen. Daartoe heeft de jury, bestaande uit het voltallige bestuur van de Werkgroep, publicaties verzameld en bestudeerd op de terreinen van de taal- en letterkunde die in de jaren 2007, 2008 en 2009 zijn gepubliceerd door onderzoekers uit de Lage Landen. Het betreft publicaties van zowel artikelen, bundels en monografieën, maar niet van dissertaties voorzover deze niet in handelseditie verspreid zijn. Graag dank ik bij deze gelegenheid de collega's in Nederland en Vlaanderen die ons werk hebben vergemakkelijkt door publicaties aan ons te signaleren.

Ook bij deze editie van de onderzoeksprijs heeft de jury kunnen constateren dat in de Lage Landen veel en hoogwaardig onderzoek wordt verricht op het gebied van de taal- en letterkunde van Italië. Dat geldt nadrukkelijk voor de hele Lage Landen, want van Brussel tot Amsterdam, van Groningen tot Gent zijn onderzoekers actief die op een verdienstelijke wijze resultaten van hun onderzoek publiceren, vaak in internationaal verband. Dat gebeurt in vele vormen, van artikelen tot congresbundels, van dissertaties tot monografieën. Deze oogst is in een periode van 3 jaar dermate

groot dat bij een gelegenheid als deze, net als bij de vorige edities van de onderzoeksprijs voor taal- en letterkunde, de aandacht van collega's in den lande en ook van de jury minder hecht aan de toch zeer vele artikelen en bundels die zijn verschenen, en al snel uitgaat naar wat in deze discipline toch nog steeds geldt als de voornaamste publicatievorm, die van de monografie. Daarbij heeft de jury zich in het bijzonder gericht op een vijftal publicaties en deze beoordeeld mede aan de hand van de adviezen door collega's uit Nederland en Vlaanderen, en daarin bijgestaan door speciaal daartoe benaderde externe deskundigen. Het betreft overigens in alle gevallen publicaties uit het jaar 2009: duidelijk een topjaar voor de taal- en letterkundige Italië Studies in de Lage Landen. In alfabetische volgorde gaat het om de volgende werken, die ik beknopt aan u zal voorstellen.

Allereerst de studie van Natalie Dupré (Hogeschool-Universiteit Brussel), *Per un'epica del quotidiano. La frontiera in 'Danubio' di Claudio Magris*, gepubliceerd bij Cesati te Florence (Firenze, Cesati, 2009, 211 p.), waarin de auteur de resultaten voorstelt van haar promotieonderzoek zoals dat in dissertatievorm aan de Katholieke Universiteit Leuven in 2000 is verdedigd. In haar boek geeft Dupré een uitvoerige, goed doordachte en overtuigende analyse van het centrale thema in Magris' meesterwerk *Danubio*, dat van de grens, en slaagt er in aan te tonen dat deze thematiek niet alleen betrekking heeft op de door Magris beschreven werkelijkheid, maar ook op de in diens boek gehanteerde verteltechniek. Een beter begrip hiervan, zo maakt Dupré duidelijk, is nodig om de vernieuwende kwaliteit van Magris' boek, ook en vooral buiten de Italiaanse context, op zijn juiste waarde te schatten.

Van een heel andere aard, al was het maar in chronologische zin, is de studie die José van der Helm en Arpad Orban (Universiteit Utrecht) hebben gepubliceerd over een door hen in de British Library geïdentificeerd manuscript van een tot nog toe amper bekend tweetalig 'florilegium' uit de vijftiende eeuw, een in het Italiaans en het Latijn opgestelde verzameling van zegswijzen en spreekwoorden die naar alle waarschijnlijkheid voor praktisch gebruik, onder meer in de taalverwerving, bedoeld was. Dankzij de combinatie van hun beider expertises, als italianist en latinist, zijn de auteurs er in geslaagd niet alleen het werk te dateren en te duiden, maar ook om het erin gehanteerde Italiaans te localiseren en de meestal antieke bronnen van de erin vervatte Latijnse spreuken te identificeren: een prestatie die in

vergelijkbaar onderzoek maar zelden wordt vertoond. De resultaten van hun onderzoek, de door een uitgebreid commentaar ingeleide kritische editie van de tekst, is verschenen onder de titel *“Breve opusculum: A Latin-Italian Book of Sayings from the Fifteenth Century”* in het gespecialiseerde tijdschrift *Sacris Erudiri. A Journal on the Inheritance of Early and Medieval Christianity* (XLVIII (2009), en neemt hierin niet minder dan 150 bladzijden in beslag: een monografie in tijdschriftvorm.

Ook in de vijftiende eeuw vinden we het onderwerp van de door Lodi Nauta (Rijksuniversiteit Groningen) bij Harvard University Press gepubliceerde monografie over *In Defense of Common Sense. Lorenzo Valla's Humanist Critique of Scholastic Philosophy* (Cambridge, MA, Harvard UP, 2009 (I Tatti Studies in Italian Renaissance History), XIV-401 p.). In deze ambitieus opgezette en doorwrochte studie betoogt Nauta dat Lorenzo Valla niet alleen een humanistisch filoloog was, zoals zo vaak nog wordt aangenomen, maar ook en misschien bovenal een filosoof die met succes poogde het paradigma van de scholastiek aan te vallen en te ondergraven, niet alleen door kritiek te uiten op de conventionele autoriteiten zoals Aristoteles, maar ook door een nieuwe en geheel eigen filosofie te ontwikkelen. Centraal in dit tot nog toe amper onderkende en als zodanig bestudeerde denken van Valla staan, zo betoogt Nauta, diens opvattingen over het centrale belang van taal in onze perceptie van de wereld, een gedachte die Valla opmerkelijk genoeg een voorloper doet lijken van de moderne en zo invloedrijke taal filosofie van denkers als Wittgenstein. In een strak opgezet en op een indrukwekkende kennis van bronnen en kritiek steunend betoog weet Nauta de lezer ook bij de vele passages uit Valla's minder bekende werk die soms voor meerdere uitleg vatbaar lijken stevig bij de les te houden en op een enthousiasmerende wijze van zijn these te doordringen en te overtuigen.

Polemieken staan eveneens centraal in de zes essays die Linda Pennings (Universiteit van Amsterdam) heeft gebundeld in haar *Polemiche novecentesche, tra letteratura e musica, romanzo e melodramma, prosa d'arte*, verschenen bij Cesati in Florence (Firenze, Cesati, 2009, 121 p.). Het gaat hier inderdaad, zoals de titel aankondigt, om debatten over verschillende kunstvormen, van literatuur en muziek tot theater, soms in hun onderlinge verhouding en soms afzonderlijk, debatten zoals die gedurende vele decennia van de twintigste eeuw in de Italiaanse cultuur met overtuiging en hartstocht

zijn gevoerd. Met een scherp oog voor de vaak subtiele verschillen en argumentaties loodst Pennings de lezer door een wereld waarin theorie en praktijk elkaar afwisselen, en schetst daarbij, in een overigens opvallend elegant Italiaans en in een doorgaans verfrissend kort bestek, perspectieven op vaak nog onderbelichte genres of hybride kunstvormen zoals de 'prosa d'arte' of 'het romaneske' bij Calvino.

Een iets bredere maar niet minder doeltreffende toets hanteert Janis Vanacker (Universiteit Gent) in haar bij Carocci te Rome verschenen "*Non al suo amante più Diana piacque*". *Atteone e Adone nella letteratura italiana*, (Roma, Carocci, 2009, 359 p.). In deze al een jaar na de verdediging aan de Universiteit van Gent verschenen handelseditie van haar proefschrift bestudeert Vanacker het motief van de jacht in de oudere Italiaanse cultuur, voornamelijk aan de hand van literaire voorstellingen van mythologische figuren als Acteon, maar zonder de beeldende kunsten en de iconografische tradities te verwaarlozen. Met een opmerkelijke rijkdom aan gepresenteerde materialen slaagt Vanacker erin het gekozen thema dermate uitvoerig te belichten dat haar boek zonder twijfel als thematisch naslagwerk een blijvende waarde zal behouden.

In een dergelijk rijk en sterk gezelschap lijkt het moeilijk nadere onderscheiden aan te brengen. Toch was de jury van mening dat binnen deze overdadige oogst aan publicaties op het gebied van de taal- en letterkunde één boek bij uitstek voor bekroning in aanmerking komt, vanwege de wetenschappelijke durf en intellectuele ambitie die hierin tot uiting komt, vanwege de even systematische als enthousiasmerende betoogtrant, vanwege de eraan ten grondslag liggende bewonderenswaardige beheersing van het vak, gekoppeld aan een aanstekelijke behoefte om ook een bredere kring te overtuigen van de relevantie van deze kennis. Het betreft een studie die geworteld is in een wetenschappelijk veld, op het grensvlak van de neolatijnistiek en de geschiedenis van de filosofie, dat niet voor niets, zo blijkt ook nu weer, internationaal en zeker ook in Italië een zeer grote reputatie geniet, en daarmee in de Lage Landen een vruchtbare voedingsbodem biedt aan zo veel excellent Italië-onderzoek. Maar het is de verdienste van de auteur dat zijn boek juist in een combinatie van degelijke vakkennis en wetenschappelijke moed een indrukwekkende balans weet te vinden. Ik doel

op de waarlijk monumentale studie van Lodi Nauta over Lorenzo Valla, die niet voor niets bij een toonaangevende uitgeverij als Harvard University Press is gepubliceerd, op zichzelf waarlijk al een prestatie van formaat. Nauta's boek is een toonbeeld van wetenschappelijke verdienste en komt daarom naar het oordeel van de jury bij uitstek in aanmerking komt voor bekroning met de onderzoeksprijs Italië Studies.

Harald Hendrix

Voorzitter van de jury van de Onderzoeksprijs Italië Studies 2010